

Projectomschrijving 'Terug naar Claercamp'
Stichting Klooster Claercamp
31 maart 2010 (concept)

B

roeder Johannes, een monnik van klooster Claercamp, verdiepte zich intens in het vraagstuk van leven, dood en eeuwigheid. Tijdens een van zijn wandelingen was hij zó in gedachten verzonken dat hij gedesoriënteerd raakte en in een onbekend bos terecht kwam.

Daar klonk het schitterende gefluit van een vogel. Was het een nachtegaal, was het een leeuwerik? Hij stond aan de grond genageld en verloor alle besef van tijd. Op een gegeven moment werd het stil en het leek alsof hij uit een droom ontwaakte. Hij besepte dat hij direct weer terug naar het klooster moest gaan.

Uiteindelijk lukte het hem om de weg terug te vinden maar toen hij eenmaal bij het klooster was aangekomen, herkende de portier hem niet. Johannes legde uit dat hij al jaren in het klooster woonde en dat hij dagelijks een wandeling maakte. De portier gaf geen krimp en bleef volhouden dat hij hem nog nooit had gezien. De discussie liep hoog op maar zelfs de prior en de monniken die te hulp werden geroepen, wisten van geen broeder Johannes. Pas toen een oude kloosterling zich het verhaal herinnerde dat eeuwen geleden een monnik met de naam Johannes was vertrokken maar nooit was teruggekeerd, klaarden de gezichten op. In de kloosterbibliotheek bleken oude geschriften aanwezig die het verhaal bevestigden.

Johannes werd overmand door een gevoel van vreugde en angst tegelijk. Hij besepte dat hij op deze dag, waarin de tijd geen rol meer speelde, de eeuwigheid had ondergaan. Net voor hij in elkaar zakte, hoorden de monniken hem fluisteren:

“O tijd, o eeuwigheid, o uur.”

Stichting Klooster Claercamp
Correspondentie:

 @dantumadiel.eu

Overige contactgegevens en informatie:
www.kloosterclaercamp.nl

1. Inleiding

Negenhonderd jaar geleden ontstond de orde der cisterciënzers, een sober levende orde van kloosterlingen die zich op ascetische wijze op het hiernamaals voorbereidden en die leefden van het werk van hun eigen handen. De hoge zelfvoorzieningsgraad van de orde verklaarde naast onder meer de kennis van moderne bouwmethoden, de sterke handelsgeest en de grote invloed van de eerste abt, de heilige Bernardus van Clairveaux, het ongekende succes van de orde die zich in korte tijd over grote delen van Europa verspreidde.

De kloosters werden gevestigd in de buurt van water en van gebieden met een woeste, ongerepte natuur. De kloosters vormden een wereld op zichzelf maar ze maakten tegelijkertijd deel van een zich ontwikkelende middeleeuwse economie. Klooster Claercamp was het eerste klooster van de cisterciënzer orde in het gebied van Alkmaar tot Bremen (van West tot Oost-Friesland).

Het enorme complex van gebouwen en bedrijvigheid dat te midden tussen zo'n twintigtal uithoven op ruim twintig hectare in zo'n honderd tot honderdvijftig jaar is ontstaan en in nog kortere tijd is verdwenen, heeft sporen nagelaten die tegenwoordig op het eerste gezicht niet meer zijn te herkennen. Er gaat echter een nieuwe wereld open voor wie zich verdiept in de ontginning van het gebied, de weg- en waterbouw, de naamgeving van Schiermonnikoog, de Schierstins en het Klaarkampstermeer. Wie de brokken puin ziet liggen aan de randen van de vroegere grachten om het voormalige kloosterterrein en wie de betekenis van de tekst op de gedenksteen aldaar goed tot zich laat doordringen, treedt binnen in de wereld van Claercamp, lange tijd het rijkste en grootste klooster van de wijde omgeving.

Geen provincie binnen Nederland is zo gevormd door de kloosters als Fryslân en in geen andere provincie is daar zo weinig van overgebleven. Niet alleen heeft de Beeldenstorm hevig in Fryslân gewoed, ook vielen in 1580 bij overgang naar reformatie, alle kloosters aan de Staten van Friesland. De gebouwen werden vervolgens afgebroken. De grond en de stenen waarvan ze waren gebouwd, werden verkocht.

Zo verging het ook klooster Claercamp bij Rinsumageast dat officieel Monasterium Beate Maria de Claro Campo was geheten. Het klooster werd in 1165 gesticht als eerste cisterciënzer klooster in het noorden van Nederland. Op het hoogtepunt bezat het klooster 2.500 hectare grond en zo'n 80 boerderijen en uithoven. Ook de Schierstins in Feanwâlden en het eiland Schiermonnikoog behoorden tot het klooster. Claercamp stichtte ook nieuwe kloosters: Bloemkamp te Bolsward (1190) en klooster Aduard bij Groningen (1192). Aduard op zijn beurt was in 1228 de grondlegger van het klooster in Ihlow bij Aurich in Oost-Friesland.

Na de afbraak van de gebouwen in de jaren na 1580, werd tussen 1858 en 1941 ook de terp van het klooster afgegraven. De terpaarde werd voor bemestingsdoeleinden verkocht. In de oorlogsjaren kon nog net op tijd door de archeoloog [REDACTED] het grondplan van het klooster worden vastgelegd. Op dit moment is van het hele kloostercomplex aan de Klaarkampsterwei tussen Burdaard en Dokkum, afgezien van een herdenkingssteen, weinig meer te zien. In het verleden zijn vele artikelen over het klooster verschenen maar er is nog nooit een boek over het klooster geschreven. In de Schierstins is een expositie van bescheiden omvang ingericht over de geschiedenis van o.a. het klooster Claercamp.

Het terrein van het voormalige klooster dat waarschijnlijk het vroegste bakstenen complex in Nederland is geweest, is in 2009 door minister Plasterk voorgedragen als één van de archeologische rijksmonumenten. Provincie en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed zijn in gesprek over het uitvoeren van een onderzoek door middel van proefsleuven om te bepalen in welke staat destijds het middenterrein door [REDACTED] is achtergelaten. De resultaten van het onderzoek zijn medebepalend voor de vraag of het mogelijk/gewenst is om een nieuwe, kleinere terp op te richten waarop de contouren van het grondplan van de kerk weer zichtbaar kunnen worden gemaakt.

Met dit document geven wij inzicht in de ambities van de Stichting Klooster Claercamp om de geschiedenis van het klooster onder de brede aandacht te brengen. Graag verkennen wij met u de mogelijkheden om fondsen te verwerven die het mogelijk maken om dit stukje Friese cultuurhistorie beter toegankelijk te maken voor de mensen die hier wonen of voor hen die, soms van heinde en verre, hier naartoe willen komen om er kennis van te nemen en zo nog meer te genieten van de prachtige omgeving.

2. De Stichting Klooster Claercamp

Eind 2008 is de Stichting Klooster Claercamp opgericht met het doel om de geschiedenis van het klooster met de geestelijke en wereldlijke activiteiten die daar ooit plaatsvonden, in de publieke belangstelling te krijgen. De aandacht van de stichting richt zich daarbij ook op de samenhang van het klooster met regionale historische plekken en op de verbondenheid van het klooster met andere cisterciënzer kloosters in Europa, met name in de Noord- en Oostzeeregio. In april 2009 heeft de stichting haar plannen gepresenteerd in de kerk van Rinsumageast waarbij circa honderd genodigden aanwezig waren. Tijdens deze bijeenkomst is de website van de stichting online gegaan. In september 2009 is voorts een door de stichting gehoste website geopend ten behoeve van het samenwerkingsverband met het Forum van Cisterciënzer Kloosters in de Noord- en Oostzeeregio. Ook zijn al diverse wandelingen, excursies en concerten georganiseerd. In mei 2010 staat een excursie naar Ihlow op het programma die samen met de kloostervereniging Aduard wordt georganiseerd. De belangstelling voor dit soort activiteiten is bijzonder groot.

Het bestuur van de stichting bestaat uit [REDACTED] (voorzitter), [REDACTED] (secretaris) en [REDACTED] (penningmeester). [REDACTED], het vierde lid van het bestuur, [REDACTED]. Frans was bezig aan een boek van het klooster dat hij eind 2009 had willen laten verschijnen.

De stichting wordt terzijde gestaan door een kring van belangstellenden en deskundigen. Er vindt ondersteuning plaats op ict- gebied en vormgeving door [REDACTED] die ook de bestuursvergaderingen bijwoont. Burgemeester A. Aalberts van de gemeente Dantumadiel en [REDACTED] zijn beschermheer van de stichting.

3. Bezinningstoerisme

De activiteiten van de stichting passen binnen het streven van gemeenten en provincie om het bezinningstoerisme in de regio tot ontwikkeling te laten komen. Er moet worden aangesloten op tal van initiatieven op het gebied van cultuurhistorische regiomarketing. Vanwege het feit dat de Stichting Klooster Claercamp deel uitmaakt van een internationaal netwerk van stichtingen en verenigingen die de historie van de cisterciënzer kloosters belichten, is ook de Europese invalshoek interessant. In heel Europa zijn de cisterciënzer kloosters nog aanwezig of is sprake van fraaie ruïnes die veel toeristen trekken. In het gebied van de Noord- en de

Oostzee is sprake van een goed functionerend samenwerkingsverband van cisterciënzer kloosterplaatsen waarvoor de Stichting Klooster Claercamp de website verzorgt: het Forum (www.forumcist.eu). Leidende thema's voor het Forum zijn de spiritualiteit van de cisterciënzers en hun prestaties op het gebied als bouwkunde, waterstaatkunde, economie en bestuur. Het Forum wil hier in de diverse Europese landen een brede bekendheid aan geven. De deelnemers stellen zich tot doel het erfgoed van de cisterciënzers levend te houden en aan latere generaties door te geven. Dit geschiedt door internationale samenwerking en informatie- en kennisuitwisseling bij de organisatie van symposia, seminars, tentoonstellingen, projecten en presentaties. Het Forum biedt mogelijkheden voor informatie, uitwisseling en gemeenschappelijke beleving van het cisterciënzer erfgoed.

In Aduard en Ihlow zijn met steun van overheid en subsidieverstrekkers en inspeland op de toegenomen belangstelling voor de historie van de oude kloosters, de afgelopen jaren tal van initiatieven ondernomen. In Aduard wordt het historische centrum van het dorp aan een facelift onderworpen en heeft men geëxperimenteerd met het bakken van kloostermoppen in een veldoven.

In september 2008 is het Nederlands/Duits- talige boek 'Kloosterland/Land der Klöster' verschenen over de kloosters in Friesland, Groningen en Oostfriesland. In het Oostfriesse Ihlow is in 2009 een nieuw museum geopend waar vroeger de crypte van de kloosterkerk was gesitueerd. De contouren van de kerk zijn weer zichtbaar gemaakt door middel van een hoge stalen constructie. Op het terrein wordt met grote regelmaat archeologisch onderzoek verricht.

Het voormalige kloosterterrein van Claercamp ligt centraal in een gebied waar bezinningstoeristen hun hart kunnen ophalen: de Alexanderkerk van Rinsumageast, de kapellen van Janum en Sybrandahus, de stad Dokkum, het terrein van het voormalige klooster Bloemkamp, het terpenlandschap en Schiermonnikoog als voormalige uithof van Claercamp. Op wat grotere afstand liggen Aduard en Ihlow waarmee Claercamp ooit nauw verbonden was.

4. Ambities

De activiteiten van de stichting zijn tot dusverre bekostigd uit een subsidie van € 250,- van de gemeente Dantumadiel, een bedrag van € 500,- van de vereniging van Dorpsbelangen Rinsumageest en een aantal bijdragen van de bestuursleden van de stichting zelf.

Voor de bekostiging van de voorgenomen activiteiten van de stichting voor de jaren 2010 en 2011, zullen andere financieringsbronnen moeten worden gevonden. De inkomsten uit sponsoring en donateurs zijn behoudens zeer kleine bijdragen, nog nihil. Hier zal de komende tijd nog nadere aandacht aan moeten worden besteed.

Er hebben gesprekken plaatsgevonden met Omrop Fryslân over de mogelijkheid om een **documentaire over Claercamp** te maken. Dit heeft geresulteerd in een concreet plan om zo'n documentaire samen te stellen waarin een levensecht beeld wordt opgeroepen van de opkomst en het verval van het klooster Klaarkamp en van de terp waarop het vier eeuwen lang stond. De kijker moet kunnen voelen hoe het moet zijn geweest om daar in de Middeleeuwen te leven en welke invloed het klooster op zijn omgeving heeft gehad. Tegelijkertijd wordt aandacht gegeven aan wat er nu van het klooster over is en hoe de vindplaats voor de toekomst bewaard blijft. Zo zal er onder meer een interview in worden verwerkt met die een boerenbedrijf heeft gehad op één van de boerderijen

tegenover Klaarkamp. Hij weet zich nog goed te herinneren dat de laatste terpresten werden afgevoerd en heeft veel weet van historisch interessante feiten.

De Stichting wil verschillende excursies over de oude 'kloosterpaden' organiseren. Met Staatsbosbeheer bestaan in dit verband al goede contacten. Het is onze ambitie om met onze vrijwilligers arrangementen te organiseren voor bezinningstoeristen c.q. fietsers en wandelaars met interesse voor cultuurhistorie. Er is voor hen veel te beleven! Ook ten noorden van Dokkum (o.a. in de richting van Schiermonnikoog) kan het aantal routes nog uitgebreid worden waardoor men geleid wordt langs kerken, terpen en verdwenen sites van kloosters en uithoven. Mogelijk kan de aantrekkelijkheid van het aanbod op termijn nog verder verhoogd worden door het gebruik van moderne media (bijvoorbeeld met GPS-toepassingen).

Er bestaan plannen om muziekuitvoeringen te organiseren zoals die bij de presentatie van de stichting in april 2009 ten gehore zijn gebracht door Schola Cantorum Mistura uit Menaldum: middeleeuwse, religieuze gezangen die de tijd van Claercamp weer doen herleven. Onderzocht wordt of ook in Rinsumageast zo'n koor kan worden opgericht. Voor zulke uitvoeringen gecombineerd met lezingen over de kloostergeschiedenis, bestaat veel belangstelling.

De stichting heeft twee websites laten ontwerpen www.kloosterclaercamp.nl en www.forumcist.eu. Continuering van de sites is van groot belang om belangstellenden te informeren over ontwikkelingen en achtergronden en over het bestaande netwerk van cisterciënzer kloosters in Europa. Er wordt aan gewerkt om werkgroepen en projecten te faciliteren voor wie een gezamenlijk documentenarchief dat voor alle leden toegankelijk is, meerwaarde biedt. Met ontwerp, hosting, e.d. is een bedrag van € 2.000,- op jaarbasis gemoeid.

Met het bestuur van de Schierstins, het Fries Museum en de provincie is gesproken over een expositie over Claercamp. Het ziet er naar uit dat de Schierstins zich specifiek zal gaan toeleggen op de historie van de stinsen en dat de permanente expositie over de kloostergeschiedenis uit de Schierstins zal gaan verdwijnen.

De stichting Klooster Claercamp vindt het van groot belang dat er een expositieruimte gaat komen waar de geschiedenis van Claercamp belicht wordt, bij voorkeur in relatie met de Friese kloostergeschiedenis en met de lokale geschiedenis van de states en de kerk van Rinsumageast. Op deze wijze wordt een parel toegevoegd aan de ketting van bestaande musea in Noordoost Fryslân zoals die in de stichting Markant Friesland zijn verenigd.

Sinds enige tijd vinden er besprekingen plaats met het bestuur van het nieuwe mfc De Beyer in Rinsumageast over een expositieruimte in het gebouw. Er is veel enthousiasme bij het bestuur voor de plannen van de stichting; op 12 april a.s. besluit men er definitief over. In De Beyer is een halfondergrondse ruimte van 9x12 meter die voor de helft aan ons beschikbaar wordt gesteld (de andere helft wordt door een wand afgescheiden en is bestemd voor opslag van materialen). De ruimte is geschikt voor onder meer het inrichten van een provinciaal steunpunt voor streekgebonden archeologie en cultuurhistorie. Door middel van wisselende (thema-) exposities, werkgroepen, lezingen, educatieve activiteiten, een documentatiecentrum en een klein winkeltje met o.a. boeken en typische kloosterproducten, verkrijgt de Stichting een stevige uitvalsbasis voor haar activiteiten waar ook vrijwilligers zich voor langere duur aan willen commiteren. Voor De Beyer is dit financieel een interessante optie omdat het voor extra barinkomsten zorgt (uitgegaan wordt van ca. 4 á 5.000 bezoekers per jaar). Ook de Stichting kan er door het heffen van een toegangsprijs en door verkoop van boeken, e.d. een

inkomstenbron aan overhouden waardoor de continuïteit van de activiteiten kan worden gewaarborgd.

Wat de opzet van het steunpunt/de expositieruimte betreft, zien wij in het kloostermuseum Aduard een interessant voorbeeld. Hoewel wij niet de beschikking hebben over een authentieke cisterciënzer ziekenzaal zoals in Aduard het geval is, is er in de nabijheid nog voldoende te zien en te beleven. Overigens zal er in onze expositieruimte ook specifiek aandacht kunnen worden besteed aan de geschiedenis van de states en de Alexanderkerk c.q. aan de verbondenheid van het klooster Claercamp met de lokale en regionale omgeving.

De beoogde expositieruimte in De Beyer verkeert op dit moment nog in een ruwe bouwstaat. Volgens opgave van een plaatselijk bouwbedrijf is ruim € 43.000,- incl. btw nodig voor bouwkundige inrichting (zie bijlage). Overigens is in deze opgave rekening gehouden met de inrichting van de hele ruimte; de Stichting zal gebruik maken van de helft hiervan. Voor de vloerbedekking moet nog offerte worden opgevraagd. Wat betreft de kosten van de inrichting van de expositie zelf zal door de conservator van het Fries Museum binnenkort een offerte worden opgesteld.

Over Claercamp zijn nog geen boeken verschenen. Een uitgave in het kader van de reeks van archeologische steunpunten is een goede stap voorwaarts. Daarnaast willen wij zelf een **boekwerkje/publieksuitgave** laten verschijnen (zie bijlage voor eerste opzet) met [REDACTED] als auteur. Er is bij twee uitgevers offerte opgevraagd (zie bijlage); onze voorkeur gaat uit naar de offerte van Penn omdat hier al rekening is gehouden met fotografie. [REDACTED] [J] offreert zijn werk voor € 10.000,- excl. btw).

Tenslotte moet nog iets worden vermeld over het **terrein van Claercamp** zelf. In de contacten met Staatsbosbeheer, de provincie en de RACM is gebleken dat er veel bereidheid bestaat om mee te denken over het verhogen van de attentiewaarde van het terrein. Na afronding van het archeologisch onderzoek (de proefsleuven) kan worden bepaald of, en zo ja hoe, het terrein opnieuw kan worden ingevuld. Daar zal dan t.z.t. een plan voor moeten worden opgesteld in overleg met de diverse betrokkenen. Te denken valt bijvoorbeeld aan het oprichten van een kleine terp waarop de contouren van de kloosterkerk worden aangegeven. Voor de korte termijn zou er op het terrein zelf een meer markante/opvallende herkenning kunnen worden aangebracht, mogelijk met een tekstbord.

Financiering

In bijgaand projectbegroting hebben wij de verwachte inkomsten en uitgaven op een rij gezet. Het College van B&W heeft op 30 maart jl. besloten de Stichting Klooster Claercamp een bedrag van € 15.500,- toe te kennen. Dit besluit dient nog door de raad te worden bekrachtigd hetgeen naar verwachting eind april/begin mei 2010 zal plaatsvinden.

Bijlagen:

- offerte bouwbedrijf [REDACTED] [J] (momenteel nog niet digitaal beschikbaar/volgt in april)
- offerte Penn (bijgevoegd)
- concept-opzet [REDACTED] [J] voor boek en tv-productie (bijgevoegd)
- offerte Omrop Fryslan (bijgevoegd)
- aanvraagformulier pMJP (bijgevoegd/gewaarmerkt KvK-uitreksel wordt nog bijgevoegd)

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen